Capogrecova knjiga – več kot dragoceno darilo

Italijan o trpljenju Slovencev v italijanskih taboriščih

Stojan Pretnar

Carlo Spartaco Capogreco: Un campo di concentramento in riva al Tevere (1942–1943) – Koncentracijsko taborišče na bregu Tibere (1942–1943), *Fondazione Ferramonti, Cosenza 1998, 157 str.*

Uvodno pojasnilo: 29. junija 1942 me je v Ljubljani v zgodnjem jutru brutalno aretirala italijanska vojska. Mislim, da so bili to grenadirji s Sardinije, in nato so me naslednjega dne brez slehernega procesa in pojasnila v veliki skupini v živinskih vagonih odpeljali v koncentracijsko taborišče v Gonars, od koder so nas v zajetnem številu (kar 1942) odpeljali v srednjo Italijo v gorovje Apeninov ob zgornjem toku reke Tibere v novo koncentracijsko taborišče Anghiari Renicci in od tam sem bil izpuščen po zlomu fašizma 1943.

O koncentracijskih taboriščih v Italiji in Nemčiji v drugi svetovni vojni, kamor so nas fašistični in nacistični okupatorji, poudarjam, strpali brez slehernega sodnega procesa ali sicer pravne utemeljitve, je bilo že mnogo napisanega. – Domobrance so leta 1945 prav tako pobili brez procesa, se pa po krivici poudarja in časti samo te žrtve, ne pa vseh žrtev okupatorjev, italijanskih posebno na Rabu, v Gonarsu, Renicciju in še nekaterih, ki jih navaja knjiga, o kateri poročam.

O tem delu trpljenja slovenskega naroda imamo dovolj podatkov in izčrpnih predočenj naših zgodovinarjev, od katerih o italijanskih taboriščih posebej izstopa Tone Ferenc. Nepojmljivo pa je, da niti Jugoslavija in niti zdaj Slovenija ni dovolj jasno uveljavljala pravic več kot šestdeset tisoč zaprtih in pomorjenih v fašističnih taboriščih, saj je bilo to trpljenje izrazita kršitev moralnih in pravnih norm. Vse to pa ni zastarano po mednarodnem in tudi našem kazenskem zakoniku iz leta 1994, ki v poglavju o kaznivih dejanjih zoper človečnost in mednarodno pravo v 374. členu izrecno šteje za vojna hudodelstva tudi »jemanje talcev, kolektivno kaznovanje, nezakonito odvažanje v koncentracijska taborišča in drugačno nezakonito zapiranje, jemanje pravice do pravilnega in nepristranskega sojenja ...« Ta dejanja se torej po tem zakoniku kaznujejo z zaporom najmanj 10 let ali 20 let.

Knjiga *Koncentracijsko taborišče na bregu Tibere (1942–1943)*, ki žal še ni prevedena v slovenščino, bo zaradi pomembnosti v Ljubljani vseeno predstavljena 11. novembra ob 11. uri v Muzeju novejše zgodovine. Predstavitve se bo udeležil avtor **Carlo Spartaco Capogreco**, zdravnik pediater, a tudi dober poznavalec taboriščne problematike (med drugim smo ga kot avtorja lahko spoznali v reviji Borec). Knjigo bo predstavila zgodovinarka **Milica Kacin Wohinz**, na predstavitvi pa bo poleg slovenskih sodelovalo tudi nekaj italijanskih strokovnjakov za omenjena vprašanja. M. N. K.

Podatki iz naše literature očitno niso zalegli, čeprav so bila dela profesorja Ferenca prevedena tudi v italijanščino. Dogaja pa se nekaj nepojmljivega, da Italijani dolžijo Slovence in Hrvate za fojbe, veliko premalo pa je z naše strani predočenih podatkov o zločinih nad slovenskim in tudi hrvaškim narodom v času okupacije fašistične Italije. Po navedenem je še bolj jasno, kako dobrodošlo je odlično dokumentirano delo Carla Spartaca Capogreca, ki v knjigi ni temeljito obdelal samo koncentracijskih taborišč v Renicciju, temveč vsa italijanska koncentracijska taborišča, v katerih so bili internirani večinoma Slovenci in Hrvatje iz Dalmacije in Istre ter jih je bilo kar enajst.

Avtorjevo besedilo zajema sedemdeset strani knjige, preostali del pa so pričevanja in dokumentacija. Iz tega dela navajam z naše strani kar devet strani dolgo natančno poročilo o naših stiskah v Renicciju, mojega tovariša in prijatelja iz šotora, v katerem smo morali zimo 1942–1943 prebiti kar na tleh in ob izolaciji polomljenih vej iz hrastovega gozda, v katerem je bilo taborišče. V tem delu so zanimiva tudi pričevanja okoličanov, ki so bili vsi s svojimi simpatijami na naši strani. V dokumentih (str. 102–157) je posebno vredno omeniti fotokopijo dekreta političnega fašističnega šefa okupirane ljubljanske province in komandanta italijanskih sil Robottija in objavo obeh z dne 11. maja 1942 o streljanju talcev, ki je bilo izvedeno istega dne ob 8. uri zjutraj.

Od sicer nadvse zanimivega gradiva pa moram poudariti dva obiska kardinala Borgoginija Luca, ki je bil vatikanski nuncij pri Mussolinijevi vladi. Ob teh obiskih katoliških prelatov je delil internirancem podobice Marije Device, o čemer vedo povedati posebej tragične zgodbe interniranci z Raba, v Renicciju pa nam je sporočil tudi papeževe pozdrave. Vse doslej nisem mogel dognati, na katero pobudo je Vatikan pošiljal svoje vrhunske predstavnike tolažit internirance. Iz knjige pa izvemo (str. 47), da sta ameriška in angleška vlada na pobudo slovenskih izseljencev posredovali pri Vatikanu, da bi le-ta skušal omiliti usode internirancev v koncentracijskih taboriščih. To je bil razlog za visoke vatikanske obiske, ob čemer pa moram z vso ostrino zastaviti vprašanje, zakaj Vatikan ni zahteval prepovedi koncentracijskih taborišč in popravek krivic vsem trpečim in umrlim v koncentracijskih taboriščih. To bi bila njegova dolžnost. Toda vedeti moramo, da je Vatikan trdno stal za Mussolinijevem fašizmom (o tem glej podatke v novem Brockhausu), in treba je opomniti, da je takrat minilo komaj 12 let od leta 1929, ko je Vatikan sklenil konkordat z Mussolinijem, in do fašistične okupacije naših ozemelj – v nasprotju s haaškimi konvencijami – brez vojne napovedi. Za to trditev je zelo pomemben podatek, da je Konsulta predstavnikov slovenskih meščanskih strank, ki jo je imenoval Grazioli, 8. junija 1941 obiskala Mussolinija in se mu zahvalila, sprejel pa jo je tudi papež Pij XII., s čimer je Vatikan sankcioniral mednarodno protipravno vojno in okupacijo naših ozemelj.

Ob tem je treba poudariti, da je Capogrecovo delo vrhunsko darilo naši diplomaciji in našim medijskim dopisnikom iz Italije, saj lahko tudi s knjigo italijanskega avtorja dokazujejo, kdo je bil žrtev fašizma v drugi svetovni vojni v okupirani Jugoslaviji.

Upam, da bo to dragoceno darilo znala naša diplomacija z našimi dopisniki vred koristno uporabiti v dialogu z našo sosedo.